

Náhled do historie potravinových alergií

Bc. Veronika Spáčilová,
Lékařská fakulta, Masarykova univerzita, Brno

S potravinovou alergií (PA) se potýká čím dál více osob jak celosvětově, tak u nás v České republice. Její prevalence má vzrůstající charakter z mnoha různých důvodů; svůj vliv mají faktory genetické, faktory prostředí a životního stylu. Co se týče prvních zmínek o této problematice, kořeny sahají do dob před naším letopočtem.

Považovat potraviny za příčinu onemocnění bylo dříve považováno za troufalé, přesto v literatuře lze nalézt zmínky o hypersenzitivitě vyvolané konzumací určitých potravin. Vůbec první zmínku nalézáme v díle *Shi Jin-Jing* (v překladu „Zákazy týkající se jídla“) čínských císařů Shen Nong (2 735 př. n. l.) a Huang Di (2 698–2 598 př. n. l.), ve které varují těhotné ženy před konzumací krevet, kuřat a masa obecně a viní je z tvorby kožních lézí. Na evropském kontinentu lze čerpat z Hippokratových textů, které zmiňují existenci tzv. nepřátelských šťáv (angl. *hostile humors*), které souvisejí s Hippokratovou teorií základních tělesných šťáv. Tyto nepřátelské šťávy byly později identifikovány jako IgE protilátky, které se značnou měrou podílí na patofyziologii PA. V 5. století př. n. l. se historik a geograf Hérodotos zmínil o eliminaci luštěnin ze stravy Egypťanů, což jsou časté alergenní potraviny. Opakovaně citovaný je také verš z básně O přírodě (lat. *De Rerum Natura*), jejímž autorem je římský básník a filozof Titus Lucretius Carus (98–55 př. n. l.): „*Co je pokrmem jedněm, je pro jiné smrtelným jedem,*“ což naznačuje výskyt nežádoucích reakcí na potraviny již před více než 2 000 lety.

Z let již v období našeho letopočtu je zmiňováno dílo *Pojednání o astmatu* od filozofa, rabína a lékaře Moses Maimonida, ve kterém dává specifické rady svému pacientovi, princovi Al-Afdalovi, ohledně eliminace mléka, ořechů a luštěnin ze stravy. O několik století později, přesněji v roce 1662, belgický lékař Jean Baptiste van Helmont publikoval dílo *Oriatrike*. Právě od 17. století nacházíme záznamy o případech hypersenzitivity na potraviny, konkrétně v tomto případě se jednalo o astmatický záchvat vyvolaný konzumací ryb. Později v 18. století Robert Willan popsal urtikarii (kopřivku) po konzumaci mandlí, hub, ryb, kraba, humra a mušlí a systémovou „urticaria febralis“ (fatální anafylaxi) po požití mušlí a humra ve svém rozsáhlém díle *Pojednání o dermatologii*.

V dalším století přicházejí francouzský lékař, fyziolog a psycholog Charles Robert Richet a taktéž francouzský zoolog a biolog Paul Jules Portier s objevem anafylaxe (nadměrné reakce imunitního systému na alergen) a v roce 1906 vídeňský pediatr Clemens von Pirquet s pojmem alergie, který tehdy vyjadřoval obecnou reaktivitu vůči jakémukoliv podnětu.

Výzkum v oblasti PA a jejich imunologického pozadí odstartoval až v roce 1921 německý lékař, bakteriolog a hygienik Otto Carl Willy Prausnitz se svým experimentem. Na tomto experimentu, který se později začal využívat jako diagnostický test, se spolu s ním podílel také německý gynekolog a porodník Heinz Küstner, v literatuře je tedy znám jako Prausnitz-Küstner test. Pro potvrzení předpokladu, že senzitivita vůči alergenu může být přenesena skrze nějaký faktor v séru (dnes již víme, že šlo o IgE protilátky) z alergického

pacienta na nealergického, použil sérum od pacienta alergického na ryby, Heinze Küstnera, a sérum kontrolního nealergického pacienta. Obě tato séra vstříknul na specifická místa své kůže a následující den do nich aplikoval extrakt z ryb, načež došlo k rozvinutí pozitivní reakce v oblasti vstříku séra od alergického Küstnera. V souvislosti s alergiemi a poruchami imunity se často používá termín atopie a právě o 2 roky později, v roce 1923, s tímto termínem přišli američtí lékaři Arthur Coca a Robert Cooke. Výraz vychází z řeckého atopos znamenající překvapivý či zvláštní a autoři jej využívali, když chtěli vyjádřit častý výskyt alergických onemocnění v rodině.

K největšímu rozvoji diagnostiky PA došlo během 19. století. V předchozím odstavci je již zmíněn Prausnitz-Küstner test z roku 1921, přesto se o využití kůže pro diagnostiku ve své práci zmiňuje již Oscar Schloss v roce 1912. Schloss představil tzv. scratch testy, tedy testy sloužící pro zjištění alergické reakce aplikováním možného alergenu na poškrábanou kůži. Dané alergeny aplikoval formou chemicky izolovaných potravinových frakcí, které sám vyvinul a dále se na jejich vývoji podílel již výše zmíněný Arthur Coca. Používání kožních testů se o dalších několik desítek let spolu se sběrem anamnézy prokázalo jako nedostatečné pro diagnostiku PA. Tuto skutečnost dokázala v roce 1950 Mary Hewitt Loveless skrze poprvé použité jednoduše zaslepené placeboem kontrolované testy u pacientů s alergií na mléko. O 20 let později přišel Charles May a jeho kolegové s metodou dvojité zaslepených placeboem kontrolovaných testů, které se velmi rychle staly zlatým standardem diagnostiky PA. Statut zlatého standardu v diagnostice PA si tato metoda drží dodnes a je uznávána většinou předních mezinárodních i národních organizací.

Spolu s nárůstem výskytu nežádoucích reakcí na potraviny jde ruku v ruce snaha odborníků tyto stavy zmírňovat, pokud možno léčit. Jedním z typů terapie je orální imunoterapie (OIT), kdy se pacientům podává alergen v definovaných dávkách s cílem navození orální tolerance, která se však z důvodu vysokého rizika, např. rozvoje anafylaktické reakce, v rutinní praxi aktuálně nevyužívá. První doklady o tomto způsobu terapie jsou již z roku 1908, kdy byl v Lancetu publikován článek o úspěšné OIT u dítěte, které postihla anafylaxe vyvolaná konzumací vajec.

Na časové lince vývoje všech oblastí týkajících se PA rozhodně nejsme v současnosti na konci. Přestože máme velký kus cesty za sebou a veškeré poznatky z předešlých let mají nespornou hodnotu, stále je nutný další intenzivní výzkum v oblasti terapie, diagnostiky, a hlavně možné prevence PA.

